

KS. JERZY ADAMCZYK

Wyższe Seminarium Duchowne w Radomiu

NORMY KOMPLEMENTARNE FAKULTATYWNE KONFERENCJI EPISKOPATÓW W ZAKRESIE *MUNUS DOCENDI* KOŚCIOŁA

Słowa klucze: nauczycielskie zadanie Kościoła, Kodeks Prawa Kanonicznego, prawo partykularne, Stolica Apostolska, konferencja episkopatu

1. Wprowadzenie. 2. Wydanie praktycznych norm – z uwzględnieniem jednak przepisów wydanych w tej sprawie przez najwyższą władzę kościelną – w przedmiocie działalności ekumenicznej zmierzającej do przywrócenia jedności wśród wszystkich chrześcijan (kan. 755 § 2 – norma fakultatywna). 3. Wydanie przepisów dotyczących dopuszczania wiernych świeccich do przepowiadania w kościołach i kaplicach (kan. 766 – norma fakultatywna). 4. Wydanie ogólnych norm w sprawie nauczania i wychowania religijnego w jakichkolwiek szkołach, albo przy pomocy różnych środków społecznego przekazu (kan. 804 § 1 – norma fakultatywna). 5. Podsumowanie

1. WPROWADZENIE

Wszyscy w Kościele na swój sposób uczestniczą w jego „proroczej funkcji” głoszenia Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie¹ i pomagania sobie nawzajem, by stać się Jego uczniami. Mimo że przepowiadanie, formacja i wychowanie w zrewidowanym Kodeksie zostały zebrane w jednym, określonym miejscu, nie oznacza to, że funkcje nauczania są oddzielone od funkcji uświęcania i kierowania ludem Bożym. Przeciwnie, są one głęboko współzależne. Zostały one w Kodeksie wyodrębnione jedynie w celu utrzymania przejrzystości dyscyplinarnej, ale w życiu Kościoła muszą współdziałać w harmonii jak głosy w chórze².

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. zobowiązuje konferencje biskupie do wydania norm komplementarnych do KPK m.in. w zakresie Księgi III KPK *Nauczy-*

¹ Por. kan. 204, 211.

² J. Coriden, *Book III. The teaching function of the Church (cc. 747–833), Introduction*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, edited by J. Beal, New York 2000, 911.

cielskie zadanie Kościoła. Niektóre z tych norm kodeksowych obligują konferencje do wydania stosownych przepisów (kompetencyjne normy obligatoryjne), inne zezwalają na emanację takich postanowień (kompetencyjne normy fakultatywne).

Powstaje zatem pytanie: jak zadanie postawione przed konferencjami biskupimi przez prawodawcę kodeksowego w zakresie wydania norm fakultatywnych komplementarnych objętych zakresem Księgi III KPK wypełniły określone konferencje episkopatów. Czy wykorzystały uprawnienia fakultatywne udzielone im przez Kodeks i jak to uczyniły? Czy dostosowały swoje dekryty do miejscowych warunków. Zasygnalizowanym problemom zostanie poświęcony niniejszy artykuł.

2. WYDANIE PRAKTYCZNYCH NORM – Z UWZGLĘDNIENIEM JEDNAK PRZEPISÓW WYDANYCH W TEJ SPRAWIE PRZEZ NAJWYŻSZĄ WŁADZĘ KOŚCIELNĄ – W PRZEDMIOCIE DZIAŁALNOŚCI EKUMENICZNEJ ZMIERZAJĄCEJ DO PRZYWRÓCENIA JEDNOŚCI WŚRÓD WSZYSTKICH CHRZEŚCIJAN (KAN. 755 § 2 – NORMA FAKULTATYWNA)

Zespół kanonów wprowadzających do Księgi III KPK kończy dyspozycja kan. 755 dotycząca się działalności ekumenicznej Kościoła. Stwierdza się najpierw, że popieranie ruchu ekumenicznego i kierowanie nim należy do kolegium biskupów i Stolicy Apostolskiej, a celem tej działalności jest dążenie do jedności między wszystkimi chrześcijanami, zgodnie z nakazem Chrystusa³. Następnie przyznaje się biskupom oraz – stosownie do postanowień prawa – konferencjom biskupów prawo i obowiązek popierania pracy ekumenicznej oraz – stosownie do potrzeb i okoliczności wydawania praktycznych norm w tej dziedzinie, z uwzględnieniem odnośnych przepisów, wydanych przez najwyższą władzę Kościoła⁴.

Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan 25 marca 1993 r. opublikowała obowiązujące obecnie *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*⁵. W kilku miejscach dokument ten przypomina konferencjom biskupim o możliwości wydania praktycznych norm, stosownie do różnych potrzeb i pożytku, odnoszących się do popierania jedności chrześcijan przy uwzględnieniu przepisów wydanych w tej sprawie przez najwyższą władzę kościelną⁶. Tak więc konferencje episkopatów zgodnie z prawem, popierając jedność chrześcijan, mogą „stosownie do różnych potrzeb i pożytku” wydawać praktyczne normy, z uwzględ-

³ Kan. 755 § 1.

⁴ Por. kan. 755 § 2; por. W. Góralski, *Nauczycielskie zadanie Kościoła*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, t. 3, Lublin 1986, 16. 139.

⁵ Pontificium Consilium ad Unitatem Christianorum Fovendam, *Directoire pour l'application des principes et des Normes sur l'Oecuménisme* (25 mars 1993), Acta Apostolicae Sedis 85 (1993), 1039–1119, tekst polski: Papieska Rada ds. Spraw Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* (25 marca 1993), Communio. Wersja polska 14 (1994) 2, 3–93, (odtąd: *Directoire pour l'application*).

⁶ *Directoire pour l'application*, nr 40, por. nr 44 a, 50 g, 81, 130, 146, 154, 195.

nieniem przepisów wydanych w tej sprawie przez najwyższą władzę kościelną. Jest to zatem zalecenie, a nie ścisły obowiązek, gdyż konferencje mogą uznać, że na ich terenie normy Kodeksu i *Dyrektorium ekumenicznego* wystarczą w owocnej realizacji ruchu ekumenicznego. Tam gdzie wydano takie przepisy, istniało przekonanie, że należy uszczegółowić normy powszechne, aby lepiej popierać jednocześnie się chrześcijan.

José Tomás Martín de Agar stwierdza, że niewiele konferencji biskupich wydało wytyczne dotyczące kwestii ekumenizmu (kan. 755 § 2), prawie wszystkie z nich w obszarze Ameryki Łacińskiej. Tylko Konferencja Skandynawska w Europie zajmowała się tym tematem, pozostawiając każdemu ordynariuszowi ustalenie przypadków odnośnie do kan. 844 § 4⁷. Jeśli chodzi o normy praktyczne dotyczące ekumenizmu, to istnieją dwa rodzaje odpowiedzi konferencji na normę kan. 755 § 2: te, które ograniczają się aktualnie do zapowiedzenia przyszłego opracowania takich wytycznych, być może już ustalają zagadnienia i procedurę wspomnianego procesu legislacyjnego (Panama, Peru, Brazylia, Gambia–Liberia–Sierra Leone), oraz te, które już ustanowiły takie normy praktyczne⁸.

Odnosnie do pierwszego rodzaju reakcji na kan. 755 § 2, np. Konferencja Episkopatu Peru w sprawie kan. 755 § 2 postanowiła: „Normy dotyczące ekumenizmu (kan. 55). Komisja Biskupia Nauki Wiary ma za zadanie opracować praktyczne normy mające na celu promowanie i kierowanie autentycznym ekumenizmem. Normy te zostaną przedstawione do zatwierdzenia przez następne Zgromadzenie Konferencji Episkopatu Peru”⁹. Podobnie stwierdzili biskupi brazylijscy: „Odnosnie do kan. 755 § 2. Sekcja ds. ekumenizmu [Konferencji Episkopatu, *J.A.*] przygotowuje projekt praktycznych norm, korzystając z już przeprowadzonych badań, i przedstawi go Prezydium i CEP [Komisji Episkopatu, *J.A.*], które będą rozważać dalsze działania”¹⁰.

Gdy chodzi o drugą reakcję na kan. 755 § 2, to Konferencja Episkopatu Gwatemali w sprawie kan. 755 § 2 ustaliła: „Praktyczne normy dotyczące ekumenizmu (c. 755 § 2). a. Proboszczowie i inni święci szafarze mają pouczać wiernych na temat ekumenizmu w doktrynie Kościoła katolickiego zgodnie z «Dyrektorium ekumenicznym» wydanym przez Stolicę Apostolską. b. Wierni powinni być pouczani o zjawisku sekt fundamentalistycznych i wolnych ruchów religijnych. c. W obliczu prozelityzujących ataków sekt, ich błędy powinny być wyraźnie ujawnione, a ewangelizacja energicznie wzmocniona”¹¹.

⁷ *Estudio comparado de los decretos generales de las conferencias episcopales*, Ius Canonicum 32 (1992), 63 201.

⁸ Tamże, 203.

⁹ *Documentos de la Conferencia Episcopal Peruana, 1979–1989*, Lima 1989, 291.

¹⁰ Conferencia Nacional dos Bispos do Brasil, *Decreti generali della Conferenza episcopale, del 27 febbraio 1986 e del 30 ottobre 1986, riguardanti la legislazione complementare al codice di diritto canonico*, Ius Ecclesiae 1 (1989) 2, 775; por. J. Martín de Agar, *Estudio comparado de los decretos generales de las conferencias episcopales*, 202.

¹¹ Conferencia Episcopal de Guatemala, *Normas complementarias al Código*, w: *Consejo Episcopal Latinoamericano – CELAM, Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico, Código de Derecho Canónico, edición bilingüe y anotada, Tomo II, a cargo del instituto martin de azpilcueta sexta edición revisada y actualizada*, Pamplona 2006, 1623.

Konferencja Episkopatu Salwadoru w sprawie ekumenizmu zarządziła jak następuje: „1. W głoszeniu naszej wiary katolickiej, wszystkie ataki na sekty zostaną wyeliminowane. W obronie ataków sekt przyjmuje się metodę prezentacji i wyjaśnienia. 2. Akty ekumeniczne, które są celebrowane, muszą być zorganizowane przez Episkopalną Komisję ds. Ekumenizmu lub przez Biskupa diecezjalnego lub mieć jego aprobatę. 3. Do grup modlitewnych katolików nie mogą być dopuszczane żadne działania prozelityzatorskie sekt. 4. Święci szafarze powinni często nauczać swoich wiernych zdrowej nauki w taki sposób, aby wiedzieli, jak odróżnić doktrynę lub nauczanie katolickie, od tego, które jest propagowane przez protestanckie wspólnoty kościelne i sekty”¹².

Konferencja Episkopatu Chile w sprawie kan. 755 § 2 postanowiła: „Jedność chrześcijan należy promować od samego początku katechezy i w różnych okresach posługi duszpasterskiej, i w tym celu należy zacząć od bardzo jasnego stwierdzenia, że bycie katolikiem to nie to samo, co przynależność do innego wyznania chrześcijańskiego. Od samego początku swojej katechezy dzieci powinny zrozumieć, że Kościół Jezusa Chrystusa, założony na Piotrze i Apostołach oraz na jego następcach, czyli na papieżu i biskupach, jest kontynuacją tego samego Kościoła w swoim życiu i misji. [...]. Należy pamiętać, że istnieją różne poziomy bliskości między wyznaniem chrześcijańskim. Komunia Kościoła katolickiego z Kościołami wschodnimi i innymi Kościołami z nimi zrównanymi, w opinii Stolicy Apostolskiej, choć nie pełna, jest większa niż z tymi innymi Kościołami, z którymi istnieją większe rozłamy. W praktyce sakramentalnej mają być przestrzegane normy zawarte w kanonie 844. Należy również pamiętać, że istnieje ogromna różnica między Kościołem i wspólnotami kościelnymi z jednej strony a sektami lub nowymi ruchami religijnymi z drugiej strony, biorąc pod uwagę, że wśród nich są sekty wywodzące się z religii chrześcijańskiej i sekty wywodzące się z innych religii lub z innych źródeł humanistycznych, zauważając, że sekty pochodzenia chrześcijańskiego wprowadzają głębokie zmiany w księgach objawionych, albo dlatego że dodają do Biblii inne księgi lub przekazy, albo dlatego że wykluczają z Biblii księgi proto-kanoniczne, albo dlatego że radykalnie zmieniają jej treść. Chociaż prowadzenie dialogu z sektami, który może być przeszkodą w edukacji ekumenicznej, tam gdzie są one aktywne, jest na ogół bardzo trudne lub niemożliwe, należy pamiętać, że «wyzwaniem» tych nowych ruchów religijnych jest stymulowanie naszej odnowy dla większej skuteczności duszpasterskiej. Musimy pozostać wierni nauce Chrystusa o miłości do wszystkich i nie możemy pozwolić, aby troska o sekty lub nowe ruchy religijne zmniejszyła nasz zapał do prawdziwego ekumenizmu ze wszystkimi chrześcijanami. Osoby odpowiedzialne za prowadzenie działalności ekumenicznej muszą być dobrze przygotowane i winny unikać generowania relatywizmu i zamieszania w pracy ekumenicznej. W seminariach i miejscach formacyjnych formacja ekumeniczna powinna być na-

¹² Conferencia Episcopal de el Salvador, *Normas complementarias al Código*, w: *Consejo Episcopal Latinoamericano – CELAM, Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico, Código de Derecho Canónico, edición bilingüe y anotada, Tomo II, a cargo del instituto martin de azpilcueta sexta edición revisada y actualizada*, Pamplona 2006, 1605.

leżycie uwzględniona, a rozwój ekumenizmu powinien być prowadzony zgodnie z wytycznymi Dyrektorium Ekumenicznego”¹³.

Natomiast Konferencja Episkopatu Japonii postanawia: „Kan. 755 § 2 – praktyczne normy dla ruchu ekumenicznego. Normy praktyczne są zawarte w książce «O ekumenizmie» komisji biskupiej dla promowania jedności chrześcijan, która została opublikowana za zgodą wszystkich biskupów i uznana przez Stolicę Apostolską”¹⁴.

Wydaje się, że choć nieliczne, to jednak normy uzupełniające do kan. 755 § 2, gdzie upoważnia się konferencje episkopatu do wydania praktycznych przepisów w przedmiocie działalności ekumenicznej, zmierzającej do przywrócenia jedności wśród wszystkich chrześcijan są cenne. Świadczą, że ustawodawcy, wydając normy, uwzględniają lokalne warunki, potrzeby i możliwości, gdzie niejednokrotnie działają sekty i tzw. nowe ruchy religijne. Ważne jest, co podkreślają prawodawcy, aby duszpasterze i wierni zachowali katolicką tożsamość, aby nie ulegano fałszywemu irenizmowi i relatywizmowi. Istotne znaczenie ma formacja ekumeniczna w seminariach duchownych, odpowiednie przygotowanie duszpasterzy i konieczność stałego inspirowania akcji ekumenicznej, zmierzającej do przywrócenia jedności wśród chrześcijan. Warte podkreślenia jest wezwanie do gruntownej ewangelizacji ochrzczonych, jako wielkiego wsparcia ruchu ekumenicznego. Istotna jest wskazówka, aby katolicy odnosili się z miłością i szacunkiem do wszystkich, którzy nie podzielają wiary katolickiej. Wydaje się, że chociaż kan. 755 § 2 jest tylko normą fakultatywną, to jednak zbyt mało konferencji zareagowało na jego treść normatywną, a przecież w wielu krajach, poza Ameryką Południową, istnieją podobne problemy w dziedzinie ekumenizmu¹⁵.

3. WYDANIE PRZEPISÓW DOTYCZĄCYCH DOPUSZCZANIA WIERNYCH ŚWIECKICH DO PRZEPOWIADANIA W KOŚCIOŁACH I KAPLICACH (KAN. 766 – NORMA FAKULTATYWNA)

Prawodawca w kan. 766 zezwala na przepowiadanie świeckich w następujących okolicznościach: „Świeckich można dopuścić do przepowiadania w kościele lub kaplicy, jeśli w określonych okolicznościach domaga się tego konieczność, albo gdy to w szczególnych wypadkach zaleca pożytek, zgodnie z przepisami wydanymi przez Konferencję Episkopatu i z zachowaniem przepisu kan. 767 § 1 (świeccy są wykluczeni z głoszenia homilii)”. Kanon ten daje możliwość, aby każda konfe-

¹³ *Legislación complementaria de la Conferencia Episcopal de Chile al Código de Derecho Canónico, 4a Edición, Marzo de 2006. Comentada por Mons. Juan Luis Ysern de Arce Obispo Emérito de Ancud, Santiago de Chile 2006, 43–45.*

¹⁴ *Conferentia Episcoporum Iapaniae, Normae applicativae C.I.C., 20 febbraio 1992, Ius Ecclesiae 4 (1992) 2, 776.*

¹⁵ W. Góralski, *Wymiar ekumeniczny Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, *Roczniki Nauk Prawnych* 1–2 (1991/1992), 20–21.

rencia biskupów przygotowała swoje własne przepisy w omawianej kwestii, którą to możliwość wykorzystało wiele konferencji¹⁶.

Biskupi Stanów Zjednoczonych, stosując się do przepisu kan. 766, postanowili, że: „Norma uzupełniająca: Głoszenie słowa Bożego jest jednym z głównych obowiązków tych, którzy otrzymali sakrament święceń (por. kan. 762–764). Wierni świeccy mogą być wezwani do współpracy w sprawowaniu posługi słowa (kan. 759). Zgodnie z kanonem 766 Krajowa Konferencja Biskupów Katolickich niniejszym postanawia, że wierni świeccy mogą być dopuszczeni do wykonywania tej posługi w kościołach i oratoriach, z uwzględnieniem następujących postanowień: jeśli konieczność tego wymaga w pewnych okolicznościach lub wydaje się to pożyteczne w szczególnych przypadkach, biskup diecezjalny może dopuścić wiernych świeckich do przepowiadania, do prowadzenia konferencji duchowych lub udzielania instrukcji w kościołach, oratoriach lub innych świętych miejscach swojej diecezji, gdy uzna, że jest to korzystne dla duchowej korzyści wiernych. Aby pomóc biskupowi diecezjalnemu w podjęciu odpowiedniej decyzji duszpasterskiej [...], przedstawia się następujące okoliczności i przypadki: brak lub niedobór duchowieństwa, szczególne wymagania językowe lub wykazana wiedza lub doświadczenie zainteresowanych wiernych świeckich. Wierni świeccy, którzy mają być dopuszczeni do przepowiadania w kościele lub oratorium, muszą być ortodoksyjni w wierze i dobrze przygotowani, zarówno przez świadectwo swojego życia jako chrześcijanie, jak i przez przygotowanie do głoszenia stosownie do okoliczności. Biskup diecezjalny określi odpowiednie sytuacje zgodnie z kan. 772 § 1. Biskup diecezjalny, przewidując przepowiadanie przez wiernych świeckich, nigdy nie może odstąpić od normy, która zastrzega homilię dla świętych szafarzy (kan. 767 § 1). Przepowiadanie przez wiernych świeckich nie może odbywać się w ramach celebracji Eucharystii w chwili zarezerwowanej na homilię”¹⁷.

Z kolei Konferencja Episkopatu Irlandii stanowi: „Zezwolenie na przepowiadanie przez osoby świeckie. Zgodnie z przepisem kan. 766, Konferencja Episkopatu Irlandii, podkreślając, że homilia podczas jakiegokolwiek Mszy św. może być wygłoszona tylko przez kapłana lub diakona (por. kan. 767 § 1), niniejszym postanawia, że w okolicznościach tego kraju może być korzystne (choć rzadko, jeśli w ogóle, konieczne), aby pozwolić osobie świeckiej na przepowiadanie w kościele lub oratorium, pod warunkiem że pozwolenie zostanie udzielone przez biskupa diecezjalnego, nawet w drodze przepisów ogólnych”¹⁸.

Konferencja Episkopatu Kenii ustala, jak następuje: „Dopuszczenie świeckich do przepowiadania w pewnych sytuacjach. Zgodnie z kan. 766, KEC [Kenya Episcopal

¹⁶ Por. J. Coriden, *Commentary on canon 766*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, edited by J. Beal, New York 2000, 928.

¹⁷ United States Conference of Catholic Bishops, *Complementary norms, Canon 766, Lay Preaching* (13 December 2001), <http://www.usccb.org/beliefs-and-teachings/what-we-believe/canon-law/complementary-norms/canon-961-1-2-general-reconciliation.cfm> (dostęp: 15.04.2020); por. L. Dejmek, *Setting the world on fire. Lay Dominican Preachers as Grace in the World, Gift for the Church*, Eugene 2014, 26–27.

¹⁸ Irish Catholic Bishops' Conference, *Decrees of the Irish Episcopal Conference, Complementary norms to canon 766*, <https://www.catholicbishops.ie> (dostęp: 15.04.2020).

Conference, *J.A.*] ustala, że osoby niewyświęcone: seminarzyści studiów teologicznych, zatwierdzeni katecheci, członkowie życia konsekrowanego lub apostołskiego, którzy przeszli podstawowe przygotowanie teologiczne, poprzez kursy, seminaria, warsztaty, i są wzorowymi chrześcijanami, poleceni przez swojego właściwego proboszcza, w razie potrzeby po konsultacji z radą parafialną, mogą być upoważnieni do przepowiadania w kościele lub oratorium, po uzyskaniu takiego upoważnienia od miejscowego ordynariusza. Upoważnienie to może zostać przyznane również w następujących przypadkach: gdy żaden wyświęcony duchowny nie jest dostępny do posługi Pisma Świętego; gdy seminarzyści, którzy rozpoczęli studia teologii, są wysyłani do parafii w ramach ich formacji pastoralnej; gdy biskup diecezjalny uzna to za stosowne. Homilia podczas Mszy św. jest zawsze zarezerwowana dla kapłana lub diakona. Jednak w przypadku Mszy św. dla dzieci nadal obowiązują normy zawarte w *Mszy św. dla dzieci*¹⁹. Trzeba zauważyć, że norma o możliwości głoszenia homilii na Mszy św. dla dzieci²⁰, którą przywołują biskupi Kenii, została obecnie zniesiona. „Posoborowe prawodawstwo kościelne dopuszczało możliwość przepowiadania świeckich (homilii?) w czasie Mszy św. z udziałem dzieci. Instrukcja *Pueros baptizatos* z 1973 r., która ustanawiała tę wyjątkową sytuację, utraciła swą moc prawną z chwilą wejścia w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego w 1983 r. Ewentualne wątpliwości co do obowiązywalności *Pueros baptizatos* i dialogowanej formy głoszenia słowa, rozstrzyga instrukcja z 1997 r.: «Możliwość „dialogu” podczas homilii może być czasem roztropnie

¹⁹ Kenya Episcopal Conference, *Complementary Norms*, *Ius Ecclesiae* 9 (1997) 2, 828–829. § 3. Nawet w mszach z udziałem dzieci nie wolno powierzać homilii wiernym świeckim: „Możliwość «dialogu» podczas homilii może być czasem roztropnie wykorzystywana przez kapłana sprawującego Mszę św. jako forma objaśnienia, co jednak nie oznacza złożenia na innych obowiązku głoszenia słowa”. Vari Dicasterie della Curia Romana, Istruzione Ecclesiae de Mysterio (15 agosto 1997), art. 3 § 3, *Acta Apostolicae Sedis* 89 (1997), 852–877, *Citta del Vaticano* 1997, tekst polski: Różne Dykasterie Kurii Rzymskiej, Instrukcja *Ecclesiae de mysterio*, *L'Osservatore Romano* wydanie polskie 19 (1998) 12, 30–40. „Należy pamiętać, że w myśl zapisu kan. 767 § 1 wszelkie wcześniejsze przepisy, które dopuszczały wiernych nie wyświęconych do wygłaszania homilii w czasie celebracji eucharystycznej, uznaje się za zniesione. Owo dopuszczenie zostaje cofnięte, tak że nie może być przywrócone mocą żadnego zwyczaju”. *Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum*, *Instructio Redemptionis sacramentum*. De quibusdam observandis et vitandis circa Sanctissimam Eucharistiam (25 marzo 2004), nr 65, *Acta Apostolicae Sedis* 96 (2004), 549–601, tekst polski: Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis sacramentum*, Poznań 2004.

²⁰ „Ponieważ Eucharystia jest zawsze akcją całej wspólnoty kościelnej, pożądana jest obecność przynajmniej paru osób dorosłych nie dla nadzoru, lecz dla modlitewnego współuczestnictwa we Mszy św., a w miarę potrzeby i dla pomocy dzieciom. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby jeden z dorosłych uczestników Mszy św. dla dzieci, za zgodą proboszcza lub rektora kościoła, przemówił do dzieci po Ewangelii, zwłaszcza jeśli kapłanowi trudno przychodzi dostosować się do mentalności dzieci”. *Sacra Congregatio pro Cultu Divino*, *Directorium de missis cum pueris Pueros baptizatos* (1 novembris 1973), nr 24, *Acta Apostolicae Sedis* 66 (1974), 30–46. Przytoczona norma została zniesiona przez aktualny KPK na mocy kan. 6 § 1 nr 4. Por. A. Domaszek, *Zdolność wiernych świeckich do przepowiadania słowa Bożego*, *Seminare. Poszukiwania naukowe* 20 (2004) 127; por. D. Le Tourneau, *La prédication des laïcs dans la législation universelle et dans la législation complémentaire des conférences des évêques* (c. 766), *Fidelium Iura* 4 (1994), 170.

wykorzystywana przez kapłana sprawującego Mszę św. jako forma objaśnienia, co jednak nie oznacza złożenia na innych obowiązku głoszenia słowa». Do kapłana należy głoszenie homilii, również w formie dialogu. W myśl instrukcji z 1997 r. nie można więc świeckim powierzać tej części liturgii. Głoszenie słowa w trakcie Mszy św. jest tak ważne, że nic nie może jego zastąpić²¹.

Konferencja Episkopatu Chile w sprawie kan. 766 zarządziła, jak następuje: „1. Kan. 766. Świeckich można dopuścić do przepowiadania w kościele lub kaplicy, jeśli w określonych okolicznościach domaga się tego konieczność, albo gdy to w szczególnych wypadkach zaleca pożytek, zgodnie z przepisami wydanymi przez Konferencję Episkopatu i z zachowaniem przepisu kan. 767 § 1. 2. Przyjmuje się, że istnieje konieczność, gdy wspólnota chrześcijańska gromadzi się w celu jakiejś celebracji pobożnej lub liturgicznej i nie ma kapłana lub diakona, który mógłby przepowiadać, a także w przypadkach, gdy osoba świecka, należycie upoważniona i zgodnie z normami, udziela chrztu (kan. 861 § 2), asystuje przy małżeństwach (kan. 1112), udziela Eucharystii poza Mszą św. (910 § 2), odprawia pogrzeby lub udziela błogosławieństwa albo pełni którąkolwiek z funkcji wskazanych w kan. 230 § 3. 3. Przyjmuje się, że pożytek w poszczególnych przypadkach doradza: – Kiedy świadectwo osoby świeckiej, która przeżyła pewne sytuacje lub realia życia, może służyć jako wskazówka lub wsparcie dla życia innych jako chrześcijan lub zachęta dla nich. – Kiedy jakiś świecki o szczególnych kompetencjach lub formacji może również wnieść wkład w życie chrześcijańskie. – Kiedy jest to w interesie wyjaśnienia, że świeccy mają swoje pole działania w misji Kościoła i że powinni być do niej dobrze przygotowani. 4. § 1 Aby osoba świecka mogła regularnie przepowiadać w kościele lub oratorium, musi posiadać wyraźną pisemną zgodę ordynariusza miejscowego, który udzieli jej tylko wtedy, gdy zostanie stwierdzone, że kandydat prowadzi właściwe życie chrześcijańskie i posiada prawowierną formację. Upoważnienie to będzie zawsze udzielane na czas określony. § 2 Jeżeli istnieje pilna potrzeba lub pożytek, jeżeli spełnione są wymogi wskazane w poprzednim punkcie, proboszcz lub osoba działająca w jego imieniu zgodnie z prawem może udzielić pozwolenia *ad casum*”²².

Konferencja Episkopatu Francji stwierdza następująco: „Dopuszczenie świeckich do głoszenia kazań. Aby zostać dopuszczonym do przepowiadania, zgodnie z kan. 766, osoba świecka musi posiadać odpowiednie przygotowanie i być mianowana przez ordynariusza na maksymalny okres trzech lat, z możliwością przedłużenia”²³.

Konferencja Episkopatu Włoch wydała następującą normę: „Przepowiadanie świeckich w kościołach i oratoriach. Świeccy, stosownie do warunków określonych w kan. 766 Kodeksu Prawa Kanonicznego i z zastrzeżeniem postanowień

²¹ A. Domaszek, art.cyt., 127.

²² *Legislación complementaria de la Conferencia Episcopal de Chile al Código de Derecho Canónico, 4a Edición, Marzo de 2006. Comentada por Mons. Juan Luis Ysern de Arce Obispo Emérito de Ancud*, Santiago de Chile 2006, 46–47. Wydaje się, że w tak rozbudowanej normie winno się wyraźniej podkreślić zakaz głoszenia homilii mszalnej przez świeckich.

²³ Conférence des évêques de France, *Normes complémentaires au Code de Droit Canonique, L'admission des laïcs à la predication, CIC 766*, (28 janvier 1986) Bulletin officiel de la Conférence épiscopale française 8 (1986) 30, 450.

kan. 767 § 1, mogą być dopuszczeni do przepowiadania w kościołach i oratoriach, kiedy: – posiadają oni w niezbędnym zakresie: ortodoksję wiary, przygotowani teologiczno-duchowe, prowadzą wzorowe życie na poziomie osobistym i wspólnotowym, posiadają umiejętność komunikowania się; – otrzymali mandat od ordynariusza miejscowego”²⁴.

4. WYDANIE OGÓLNYCH NORM W SPRAWIE NAUCZANIA I WYCHOWANIA RELIGIJNEGO W JAKICHKOLWIEK SZKOŁACH, ALBO PRZY POMOCY RÓŻNYCH ŚRODKÓW SPOŁECZNEGO PRZEKAZU (KAN. 804 § 1 – NORMA FAKULTATYWNA)

Kanon 804 § 1 powierza konferencji episkopatu zadanie wydawania norm ogólnych dla danego kraju w sprawie nauczania i wychowania religijnego w jakichkolwiek szkołach, albo przy pomocy różnych środków społecznego przekazu²⁵. Racją takiej dyspozycji kodeksowej jest to, że z jednej strony, sytuacje istniejące w poszczególnych państwach są zbyt zróżnicowane, aby można je było odpowiednio uregulować na poziomie ustawodawstwa powszechnego. Z drugiej strony, ponieważ kwestia ta może dotyczyć delikatnych kwestii związanych z relacjami z władzami publicznymi, wymaga więc ona jednolitego prawodawstwa na szczeblu krajowym²⁶.

Katolickie wykształcenie, jak i wychowanie, podlegają władzy Kościoła (przez „władzę kościelną” wolno rozumieć konferencję episkopatu, biskupa diecezjalnego, ordynariusza miejsca według kan. 134 § 1–2, moderatora szkoły katolickiej), bez względu na to, czy są one prowadzone w szkołach katolickich, czy w jakiegokolwiek innej szkole lub za pomocą dowolnej formy komunikacji społecznej (np. filmy, nagrania, telekomunikacja, media drukowane, Internet itp.)²⁷. Kodeks daje

²⁴ *Delibere e decreti della Conferenza Episcopale Italiana*, a cura di Ufficio Nazionale per i Problemi Giuridici della Conferenza Episcopale Italiana, Milano 2006, 86.

²⁵ Por. *Congregatio pro Episcopis, Directorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), nr 30, 132, Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Direktorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005. „Kościół uznaje to zadanie (nauczanie i wychowanie religijne, J.A.) jako swoje *ratione materiae* i uważa je za swoją własną kompetencję, niezależnie od charakteru szkoły (państwowa lub niepaństwowa, katolicka lub niekatolicka), w której jest udzielana. Dlatego: «Władzy kościelnej podlega katolickie nauczanie i wychowanie religijne przekazywane w jakichkolwiek szkołach [...] Jest rzeczą Konferencji Episkopatu wydać w tej sprawie ogólne normy, a do biskupa diecezjalnego należy kierowanie tą dziedziną i czuwanie nad nią. (kan. 804 § 1 CIC)»”. *Congregazione per l’Educazione Cattolica, Lettera Circolare 520/2009 ai Presidenti delle Conferenze Episcopali sull’insegnamento della religione nella scuola* (5 maggio 2009), nr 14, por. nr 19 b, *Communications* 41 (2009), 317–325; zob. M. Catterin, *Aspetti politici e giuridici per un insegnamento della religione nella scuola dell’Europa interculturale*, *Ius Ecclesiae* 27 (2015) 2, 287–289.

²⁶ Por. G. Feliciani, *L’insegnamento della religione cattolica nelle scuole pubbliche tra normativa canonica e legislazioni civili*, *Ius Ecclesiae* 6 (1994) 1, 165.

²⁷ Por. S. Euart, *Commentary on canon 804*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*,

możliwość konferencjom biskupów wydania w tej materii norm ogólnych, a biskup diecezjalny – do bliższego określenia tej dziedziny i czuwania nad przestrzeganiem odnośnych przepisów²⁸. Tak zatem kan. 804 § 1 ustala zasadę, że katolickie wychowanie religijne zależy od władzy kościelnej bez względu na sposób, w jaki jest ono przekazywane²⁹, i dzieli kompetencje w tej dziedzinie między konferencję episkopatu i biskupa diecezjalnego.

Konferencja Episkopatu Włoch wydała następującą normę: „Katolicka edukacja i nauczanie w szkołach zależnych od władzy kościelnej. – Zgodnie z kan. 804 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego, katolicka edukacja i nauczanie w szkołach zależnych od władzy kościelnej, a w każdym razie uznanych za takie z punktu widzenia inspiracji chrześcijańskiej, są prowadzone we Włoszech zgodnie ze wskazaniem dokumentu: «Szkoła katolicka, dziś, we Włoszech»»³⁰.

Konferencja Episkopatu Sri Lanki promulgowała następujące przepisy do kan. 804 § 1: „Kanon 804 § 1. Dyrektywy podane w kanonach 773 do 780; 803 do 806; 827 stanowią podstawę pracy powierzonej przez Konferencję Episkopatu Katolickiego w Sri Lance Narodowej Komisji Episkopatu ds. Edukacji, Katechezy i Apostolstwa Biblijnego»³¹.

Konferencja Episkopatu Meksyku stanowi: „W różnych katolickich instytucjach i instytucjach edukacyjnych, *de iure* lub *de facto*, niezależnie od rodzaju i poziomu, należy zapewnić integralną, systematyczną i stopniową edukację, opartą na zasadach wiary katolickiej i magisterium Kościoła. Na uniwersytetach lub instytutach kultury wyższej, *de iure* lub *de facto* katolickich, musi być nauczana chrześcijańska etyka zawodowa. Uniwersytety i szkoły, które są katolickie *de iure* lub *de facto* mają dążyć do bycia wspólnotą wychowawczą ewangelizowaną i ewangelizującą. Ponieważ edukacja ma wybitnie społeczny charakter, obowiązkiem wspólnoty kościelnej jest zapewnienie godnego utrzymania i rozwoju tych instytucji bez szkody dla sprawiedliwości społecznej. Społeczność edukacyjna winna zachęcać do organizowania związków zawodowych, które należycie chronią uzasadnione prawa i interesy nauczycieli i innych pracowników, którzy współpracują ze społecznością edukacyjną (kan. 222 § 2; 231 § 2; 1286). W innych szkołach, należy przynajmniej starać się, aby: a) miała miejsce formacja nauczycieli jako wychowawców chrześcijańskich, którzy swoim świadectwem promieniują wartościami chrześcijańskimi w swoich uczniach i wśród swoich kolegów (kan. 798). b) Upowszechniać różne posługi duszpasterskie, aby zarówno nauczyciele, jak i uczniowie mieli możliwość zetknięcia się

edited by J. Beal, New York 2000, s. 959; zob. G. Lobo Méndez, J. Gómez Oñoro, *¿Necesita el hombre la religión? Religión, cultura y valores*, Madrid 2010, 15.

²⁸ Por. A. Montan, *L'educazione cattolica (cann. 793–821)*, w: *La funzione di insegnare della Chiesa*, red. Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Milano 1994, 83.

²⁹ Tylko władza kościelna jest w rzeczywistości kompetentna do deklarowania tego, co jest doktryną Kościoła. Por. Z. Grocholewski, *Identidad y misión de la escuela católica: el ordenamiento canónico*, Madrid 2014, 23.

³⁰ *Delibere e decreti della Conferenza Episcopale Italiana*, a cura di Ufficio Nazionale per i Problemi Giuridici della Conferenza Episcopale Italiana, Milano 2006, 87.

³¹ Catholic Bishops' Conference in Sri Lanka, *Complementary Legislation to the Code of Canon Law*, Ius Ecclesiae 6 (1994) 1, 385.

z prawdą chrześcijańską i korzystania ze środków zbawczych Kościoła. W każdej diecezji, a także w ramach kurii diecezjalnej, powinien istnieć Sekretariat ds. Edukacji i Kultury, który będzie odpowiedzialny za wdrażanie tych norm w miarę możliwości oraz za monitorowanie wszystkiego, co wiąże się z edukacją chrześcijańską w diecezji”³².

Konferencja Episkopatu Peru ustaliła, jak następuje: „Komisje Biskupie ds. Edukacji i Katechezy opracują normy ogólne, zgodnie z którymi katolicka formacja religijna ma być prowadzona w ośrodkach i programach edukacyjnych lub za pomocą różnych środków komunikacji społecznej, z uwzględnieniem dokumentu 53 Konferencji Episkopatu Peru z 1982 r. «Integralna formacja wiary w peruwiańskim kontekście kulturowym i edukacyjnym». Prace te zostaną przeprowadzone w okresie nieprzekraczającym sześciu miesięcy i przedłożone Radzie Stałej do zatwierdzenia”³³.

Z kolei Konferencja Episkopatu Irlandii stanowi: „Katolicka edukacja religijna w szkołach. Biorąc pod uwagę kompetencje i działalność Komisji Biskupich ds. Edukacji i Katechezy oraz licznych organów stowarzyszonych z nimi, z których wszystkie stale monitorują sprawę katolickiego wychowania religijnego i odpowiednio doradzają Konferencji Episkopatu Irlandii, niniejszym Konferencja Episkopatu Irlandii zgodnie z przepisem kan. 804 § 1 zarządza, że obecnie obowiązujące normy ogólne pozostają w mocy i że w razie potrzeby mogą być wydawane nowe normy”³⁴.

Należy zauważyć, że normy konferencji biskupich w odniesieniu do kan. 804 § 1 mocno uwydatniają prawdę, że katolickie nauczanie i wychowanie religijne przekazywane w jakichkolwiek szkołach, albo przy pomocy różnych środków społecznego przekazu podlega władzy kościelnej. Cenne jest podkreślenie, konieczności formacji nauczycieli jako wychowawców chrześcijańskich, którzy winni dawać świadectwo wobec uczniów, współpracowników, jak również prowadzenia duszpasterstwa wspólnoty szkolnej. Wydaje się, że powinno się w normach odnieść do zawartych ewentualnie umów konkordatowych czy innych ustaleń na poziomie konferencji episkopatu i władzy państwowej.

5. PODSUMOWANIE

Konferencje biskupów mają w pewnych przypadkach władzę ustawodawczą, którą potwierdza aktualny Kodeks Prawa Kanonicznego. Konferencje mogą jednak wydawać dekrety ogólne (ustawy) i dekrety ogólne wykonawcze jedynie w tych

³² Conferencia del Episcopado Mexicano, *Decreti generali della Conferenza episcopale del 12 ottobre 1985 e dell'11 aprile 1988, riguardanti la legislazione complementare al codice di diritto canonico*, *Ius Ecclesiae* 1 (1989) 1, 368–369.

³³ *Documentos de la Conferencia Episcopal Peruana, 1979–1989*, Lima 1989, 292; zob. E. Flores Caldas, *Libertad religiosa y enseñanza de la religión católica en el ordenamiento jurídico peruano y en el acuerdo con la Santa Sede de 1980*, Madrid 2018, 263.

³⁴ Irish Catholic Bishops' Conference, *Decrees of the Irish Episcopal Conference, Complementary norms to canon 804 § 1*, <https://www.catholicbishops.ie> (dostęp: 20.04.2020).

sprawach, w których przewiduje to prawo powszechne bądź szczegółowe polecenie Stolicy Apostolskiej, wydane przez nią z własnej inicjatywy lub na prośbę samej konferencji. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. zobowiązuje czy umożliwia konferencjom biskupim wydanie norm komplementarnych do KPK m.in. w zakresie *munus docendi* Kościoła. Niektóre z tych norm kodeksowych zobowiązują konferencje do wydania stosownych przepisów (kompetencyjne normy obligatoryjne) inne zezwalają na emanację takich postanowień (kompetencyjne normy fakultatywne). Dekrety konferencji winny brać pod uwagę miejscowe warunki i zapotrzebowania.

W trzech przypadkach Kodeks powierza konferencji biskupów regulację prawną spraw objętych treścią Księgi III *Nauczycielskie zadanie Kościoła* (kan. 772 § 2, 788 § 3, 831 § 2), także w trzech przypadkach prawodawca powszechny przewiduje wydanie ewentualnych ustaleń konferencji biskupiej w zakresie *munus docendi* Kościoła (kan. 755 § 2, 766, 804 § 1).

Konferencje biskupie różnie się ustosunkowały do kodeksowych norm komplementarnych fakultatywnych odnośnie do *munus docendi* Kościoła. Najwięcej norm wydano w sprawie kan. 766. dotyczącego dopuszczania wiernych świeckich do przepowiadania w kościołach i kaplicach, niewiele norm wydano w kwestiach ekumenizmu. Niektóre konferencje potwierdziły przepisy w obszarze *munus docendi*, które istniały jeszcze przed promulgacją KPK z 1983 r. Reakcja konferencji na uprawnienia legislacyjne co do funkcji nauczycielskiej świadczy, że biskupi uznali, że normy prawa powszechnego są niewystarczające w sytuacji ich Kościołów.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Catholic Bishops' Conference in Sri Lanka, *Complementary Legislation to the Code of Canon Law*, *Ius Ecclesiae* 6 (1994) 1, 383–389.
- Conférence des évêques de France, *Normes complémentaires au Code de Droit Canonique, L'admission des laïcs à la prédication, CIC 766*, (28 janvier 1986) *Bulletin officiel de la Conférence épiscopale française* 8 (1986) 30, 450.
- Conferencia del Episcopado Mexicano, *Decreti generali della Conferenza episcopale del 12 ottobre 1985 e dell'11 aprile 1988, riguardanti la legislazione complementare al codice di diritto canonico*, *Ius Ecclesiae* 1 (1989) 1, 365–376.
- Conferencia Episcopal de el Salvador, *Normas complementarias al Código*, w: *Consejo Episcopal Latinoamericano – CELAM, Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico, Código de Derecho Canónico, edición bilingüe y anotada, Tomo II, a cargo del instituto martin de azpilcueta sexta edición revisada y actualizada*, Pamplona 2006, 1601–1614.
- Conferencia Episcopal de Guatemala, *Normas complementarias al Código*, w: *Consejo Episcopal Latinoamericano – CELAM, Universidad de Navarra Facultad de Derecho Canónico, Código de Derecho Canónico, edición bilingüe y anotada, Tomo II, a cargo del instituto martin de azpilcueta sexta edición revisada y actualizada*, Pamplona 2006, 1615–1644.
- Conferencia Nacional dos Bispos do Brasil, *Decreti generali della Conferenza episcopale, del 27 febbraio 1986 e del 30 ottobre 1986, riguardanti la legislazione complementare al codice di diritto canonico*, *Ius Ecclesiae* 1 (1989) 2, 767–779.

- Conferentia Episcoporum Iapaniae, *Normae applicativae C.I.C.*, 20 febbraio 1992, Ius Ecclesiae 4 (1992) 2, 775–782.
- Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”*, Kielce 2005.
- Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Instructio Redemptionis sacramentum. De quibusdam observandis et vitandis circa Sanctissimam Eucharistiam* (25 marzo 2004), „Acta Apostolicae Sedis” 96 (2004), s. 549–601, tekst polski: Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis sacramentum*, Poznań 2004.
- Congregazione per l’Educazione Cattolica, *Lettera Circolare 520/2009 ai Presidenti delle Conferenze Episcopali sull’insegnamento della religione nella scuola* (5 maggio 2009), *Communicationes* 41 (2009), 317–325.
- Delibere e decreti della Conferenza Episcopale Italiana*, a cura di Ufficio Nazionale per i Problemi Giuridici della Conferenza Episcopale Italiana, Milano 2006.
- Documentos de la Conferencia Episcopal Peruana*, 1979–1989, Lima 1989.
- Irish Catholic Bishops’ Conference, *Decrees of the Irish Episcopal Conference, Complementary norms to canon 804 § 1*, <https://www.catholicbishops.ie>, (dostęp: 20. 04. 2020).
- Irish Catholic Bishops’ Conference, *Decrees of the Irish Episcopal Conference, Complementary norms to canon 766*, <https://www.catholicbishops.ie>, (dostęp: 15. 04. 2020).
- Legislación complementaria de la Conferencia Episcopal de Chile al Código de Derecho Canónico, 4a Edición, Marzo de 2006. Comentada por Mons. Juan Luis Ysern de Arce Obispo Emérito de Ancud*, Santiago de Chile 2006.
- Pontificium Consilium ad Unitatem Christianorum Fovendam, *Directoire pour l’application des principes et des Normes sur l’Oecuménisme* (25 mars 1993), „Acta Apostolicae Sedis” 85 (1993), 1039–1119, tekst polski: Papieska Rada ds. Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* (25 marca 1993), *Communio*. Wersja polska 14 (1994) 3–93.
- Sacra Congregatio pro Cultu Divino, *Directorium de missis cum pueris Pueros baptizatos* (1 novembris 1973), „Acta Apostolicae Sedis” 66 (1974), 30–46.
- Vari Dicasteri della Curia Romana, *Istruzione Ecclesiae de Mysterio* (15 agosto 1997), *Acta Apostolicae Sedis* 89 (1997), 852–877, Città del Vaticano 1997, tekst polski: Różne Dykasterie Kurii Rzymskiej, Instrukcja *Ecclesiae de mysterio*, *L’Osservatore Romano* wydanie polskie 19 (1998) 12, 30–40.

Literatura

- Catterin M., *Aspetti politici e giuridici per un insegnamento della religione nella scuola dell’Europa interculturale*, *Ius Ecclesiae* 27 (2015) 2, 271–294.
- Coriden J., *Book III. The teaching function of the Church (cc. 747–833), Introduction*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, edited by J. Beal, New York 2000, 911.
- Coriden J., *Commentary on canon 766*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, edited by J. Beal, New York 2000, 927–928.
- Domaszka A., *Zdolność wiernych świeckich do przepowiadania Słowa Bożego*, *Seminare. Poszukiwania Naukowe* 20 (2004), 111–133.
- Euart S., *Commentary on canon 804*, w: *New Commentary on the Code of Canon Law*, edited by J. Beal, New York 2000, 958–959.
- Feliciani G., *L’insegnamento della religione cattolica nelle scuole pubbliche tra normativa canonica e legislazioni civili*, *Ius Ecclesiae* 6 (1994) 1, 159–176.
- Flores Caldas E., *Libertad religiosa y enseñanza de la religión católica en el ordenamiento jurídico peruano y en el acuerdo con la Santa Sede de 1980*, Madrid 2018.
- Góralski W., *Wymiar ekumeniczny Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, *Roczniki Nauk Prawnych* 1–2 (1991/1992), 17–28.

- Góralski W., *Nauczycielskie zadanie Kościoła*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku*, t. 3, Lublin 1986, 12–50.
- Grochowski Z., *Identidad y misión de la escuela católica: el ordenamiento canónico*, Madrid 2014.
- Le Tourneau D., *La prédication des laïcs dans la législation universelle et dans la législation complémentaire des conférences des évêques (c. 766)*, *Fidelium Iura* 4 (1994), 163–206.
- Lobo Méndez G., Gómez Oñoro J., *¿Necesita el hombre la religión? Religión, cultura y valores*, Madrid 2010.
- Martín de Agar J., *Estudio comparado de los decretos generales de las conferencias episcopales*, *Ius Canonicum*, 32 (1992) 63, 173–229.
- Montan A., *Il libro III: La funzione di insegnare della Chiesa*, w: *Il nuovo Codice Diritto Canonico*. Studi, Torino 1985, 138–163.

COMPLEMENTARY OPTIONAL NORMS OF EPISCOPAL CONFERENCES REGARDING THE *MUNUS DOCENDI* OF THE CHURCH

Summary

The purpose of the article is to present the issue of the use by the episcopal conferences of optional norms of the Code of Canon Law in the scope of the *munus docendi* of the Church. The Code obliges or enables episcopal conferences to issue norms complementary to the Code of Canon Law, among others regarding the teaching office of the Church. In three cases, the Code provides for the issuance of possible arrangements for an episcopal conference regarding the *munus docendi* of the Church (canon 755 § 2, 766, 804 § 1). The author presented and evaluated the provisions of selected episcopal conferences in the field of the teaching office of the Church. The whole article concludes with a summary and bibliography.

Key words: The Teaching Office Of The Church, Code of Canon Law, particular law, Apostolic See, episcopal conference

Nota o Autorze

Książdz Jerzy ADAMCZYK – dr hab. prawa kanonicznego; wykładowca WSD w Radomiu.
Kontakt e-mail: ksjerzyad@wp.pl